LECTIO MAGISTRALIS

Johannes KABATEK
Universitatea din Zürich, Elveţia

Stimate domnule Rector Valentin Popa,
Stimate domnule Președinte al Senatului Liviu Popescu,
Stimaţi membri ai Senatului Universităţii,
Stimată doamnă Decan Luminița-Elena Turcu,
Stimată doamnă profesoară Rodica Nagy,
Stimată doamnă profesoară Sanda-Maria Ardeleanu,
Stimată doamnă profesoară Pilar Prieto Vives,
Dragi colegi Lavinia Seiciuc, Cristina Bleorțu, Dorel Fînaru,
Distinşi oaspeţi,
Doamnelor, domnișoarelor și domnilor,

Denken und Danken sind in unserer Sprache Worte ein und desselben Ursprungs. Wer ihrem Sinn folgt, begibt sich in den Bedeutungsbereich von „gedenken", „eingedenk sein", „Andenken", „An- dacht". Erlauben Sie mir, Ihnen von hier aus zu danken.

Cu aceste cuvinte poetul bucovinean Paul Antschel, rebotezat – sau „verlainizat", cum s-ar spune în Franţa – cu numele de Paul Celan, a mulţumit cînd i s-a acordat premiul pentru literatură din partea oraşului Bremen. Citatul poetului, o tradiţie discursivă, îmi permite să evadez din momentul emoţionant şi din ceea ce în germană se numeşte „Sprachlosigkeit": a rămîne fără cuvinte în faţa unui eveniment cu un puternic impact emoţional. Şi vă asigur că acest moment este unul de mare impact în viaţa mea şi că nu mă simt nici suficient de matur, nici suficient de important ca să îl merit. Un doctorat honoris causa este maxima distincţie pe care o poate oferi o universitate. Vă sînt infinit recunoscător pentru această uriaşă onoare.

Paul Celan mă leagă de Bucovina, de limba română, de primii mei paşi ca traducător de poezie, precum şi de magistrul meu, Eugeniu Coşeriu, şi de interferenţa lingvistică: Coşeriu a demonstrat că uneori efectul poetic se producea prin prezenţa subiacentă a limbii române, fără ca cititorii neromânofoni să îşi dea seama. Eu însumi am cercetat mai tîrziu teme asemănătoare; şi poate că recunoştinţa mea, umilă şi săracă în raport cu măreţia onoarei pe care mi-o faceţi, devine măcar un pic poetizată prin prezenţa subiacentă a germanei şi a spaniolei în cuvintele mele.

BDD-A26623 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:14 UTC)

Sînt un romanist occidental, iar viziunea mea asupra limbii române este o viziune asemănătoare cu cea a lui Hervás, a lui Poza, o *Limbă română în faţa Occidentului*: o viziune dinspre iberomanic, dinspre spaniolă şi portugheză. Dar, totodată, este şi o viziune care face parte dintr-o călătorie: călătoria unui romanist printre limbi, o călătorie care a început, aşa cum se obişnuia în mod normal pe cînd studiam în acei ani de demult la Tübingen, cu franceza; au urmat apoi spaniola, portugheza, catalana şi galiciana (italiana deja o cunoşteam) şi a ajuns foarte tîrziu la limba română: lumea unei limbi în care abia pătrund şi care îmi promite peisaje, persoane, cărţi, poezie, istorie şi aventuri noi.

Dacă mă aflu astăzi aici, este datorită relaţiei mele particulare cu România şi cu românii. Există trei români care mi-au marcat viaţa în etapa copilăriei şi a formării mele: profesorul meu de vioară, Elvir Stanciu, directorul orchestrei simfonice de la Universitatea din Tübingen, marele muzician Alexandru Şumski (care a fost şi şeful meu) şi, mai ales, Eugeniu Coşeriu (în cazul lui Coşeriu sar peste epitete. El însuşi spunea că doar ignoranţii vorbeau despre „marele poet Dante". Toţi ceilalţi spuneau „Dante" şi atît, întrucît considerau că se ştie despre cine e vorba).

Coşeriu nu mi-a marcat doar studiile, ci întreaga mea viaţă, iar dacă astăzi am onoarea de a fi aici, este mai degrabă datorită lui decît mie: e ca şi cum Universitatea din Suceava l-ar onora cu această distincţie pentru a doua oară (el a fost numit doctor honoris causa al acestei universităţi – cu care a avut o relaţie specială şi care a păstrat cu el o relaţie foarte specială – în 1999).

Relaţia mea cu Eugeniu Coşeriu a fost şi continuă să fie (întrucît moartea ucide trupul, nu şi spiritul) cea mai intensă din viaţa mea ştiinţifică şi, dincolo de viaţa ştiinţifică, şi din viaţa mea personală, întrucît am avut norocul să mă considere prieten în ultimii săi ani de viaţă, mi-a încredinţat responsabilitatea de a mă ocupa de moştenirea sa spirituală enormă şi mi-a dăruit multe ore de înţelepciune şi prietenie.

L-am cunoscut pe Eugeniu Coşeriu în 1984, la Universitatea din Tübingen, şi chiar din primul semestru al facultăţii mergeam la toate cursurile lui. De la el am învăţat totul: gîndirea sistematică, disciplina, edificiul complet al teoriei limbajului, care ne permite să vedem ceva atît de complex cum sînt fenomenele limbajului uman – esenţa fiinţei noastre – ca pe o lume ordonată şi comprehensibilă. Cu el am mai învăţat să văd România ca pe un tot unitar, pentru că el se simţea în largul său şi în portugheză, şi în română. În ultimul său semestru a predat cinci cursuri unul după altul, schimbînd, de la o oră la alta, limba şi materia: o introducere la chestiunile fundamentale ale francezei, italienei, spaniolei, portughezei şi românei. Putea să vorbească şi despre croată în croată, despre poloneză în poloneză, despre germană în germană sau despre engleză în engleză, şi în multe alte limbi. Într-o zi m-a descoperit la un curs, m-a chemat în biroul lui şi mi-a zis că îmi va obţine o bursă şi un post la universitate. Din acest moment a făcut tot ce s-a putut pentru mine, m-a învăţat să lucrez şi să gîndesc altfel.

Coşeriu a fost romanistul cel mai important al secolului al XX-lea, dar a fost şi cel mai mare lingvist şi filosof al limbajului din acelaşi secol. Cu acest ultim aspect nu toată lumea este de acord, întrucît există diferite şcoli în lume, iar viziunile sînt întotdeauna uşor părtinitoare. Dar eu vă pot asigura – şi cei prezenţi care au avut privilegiul de a-l cunoaşte îmi vor împărtăşi această viziune (şi ştiu că sînt cîţiva!) – că a fost persoana cea mai impresionantă din punct de vedere intelectual din cîte am cunoscut în toată viaţa mea şi că îi depăşea cu mult pe toţi ceilalţi. Ca director al Arhivei Coşeriu de la Universitatea din Tübingen, lucrez la editarea enormei sale opere inedite, la publicarea miilor de scrisori din corespondenţa cu intelectuali din lumea întreagă şi la elaborarea şi continuarea ideilor sale.

BDD-A26623 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:14 UTC)

Dacă în ultimii ani – aşa ca ieri, la conferinţa pe această temă – am încercat să explic care este anvergura a ceva atît de important cum este tradiţionalitatea textuală (*ergon*-ul) pentru descrierea adecvată a fenomenelor lingvistice, acest lucru s-a întîmplat datorită regretatei mele maestre Brigitte Schlieben Lange şi regretatului meu coleg Peter Koch, dar mai ales datorită concepţiei asupra limbajului la care ei doi, dar şi eu însumi, ne-am referit mereu: edificiul teoriei limbajului, aşa cum a fost conceput el de Coşeriu. Acest enorm edificiu, care înglobează lingvistica romanică, lingvistica generală, filosofia limbajului, precum şi estetica şi teoria ei. Un edificiu interminabil, pe de o parte, dacă privim ceea ce s-a publicat şi ceea ce nu s-a publicat – peste o mie de manuscrise – şi, în acelaşi timp, un edificiu bine delimitat la baza căruia stă o distincţie simplă, care permite plasarea întregii activităţi a lingvistului într-o schemă care distinge net universalul de istoric şi de individual şi care consideră faptele lingvistice în primul rînd din perspectiva creării lor, nu ca operă moartă, nici ca potenţial de creare, ci este centrată pe actul însuşi al creării. Un act care include dinamicul (*enérgeia*) şi care are, prin urmare, o „dimensiune viitoare".

Pornind de la acest edificiu continuăm să lucrăm, întrucît nu am găsit vreun altul care să ne convingă mai mult. Pornind de la el, am încercat să descriem tradiţionalitatea lingvistică în toate dimensiunile ei, nu doar ca „gen", ci ca tradiţionalitate a textelor, a formelor textuale şi a conţinuturilor textuale, schiţînd modul în care această tradiţionalitate interacţionează cu gramatica, cu aşa-numita pragmatică şi cu stratificarea lingvistică. Tradiţionalitatea textuală relaţionează limbajul cu dialogul, cu obiectele şi cu instituţiile, cu vocea şi cu trupul – dar şi cu estetica: cu tot ceea ce lingvistica modernă exclusese, limitînd lingvistica la structuri şi procese sistemice. Fără a nega sistemicul (dimpotrivă!), Coşeriu îşi propusese deja să treacă „dincolo de structuralism", propusese o semantică a lucrurilor şi o lingvistică a textului ca „hermeneutică a sensului". Prin acestea ne-a indicat o direcţie, dar noi sîntem cei care trebuie să o construiască şi să o postuleze ca alternativă a unei lingvistici reducţioniste, care se limitează la ceea ce este măsurabil neurologic sau se presupune că ar fi universal.

Pe lîngă Coşeriu, eu mă simt prea mic din punct de vedere ştiinţific, şi drept urmare distincţia Universităţii din Suceava, aceeaşi pe care a avut-o şi el, mi se pare demnă de un nivel pe care niciodată nu îl voi atinge. În acest sens, o văd ca pe o nouă recunoaştere şi confirmare a celei anterioare, oferită lui Eugeniu Coşeriu; o văd ca pe un sprijin al continuităţii gîndirii sale şi ca pe un stimulent pentru a continua să muncim într-o direcţie în care limbajul uman să nu fie privit ca ceva perfect maleabil şi cuantificabil, ci ca esenţă a fiinţei umane şi ca fundament al culturii noastre, o direcţie unde ştiinţele culturii, spre deosebire de ştiinţele naturii, se dedică demersului hermeneutic de explicare a fenomenelor ai căror agenţi producători sîntem chiar noi. Limbajul şi cultura sînt teritoriile libertăţii, iar din această libertate necuantificabilă, departe de o simplă succesiune de cauze şi efecte, derivă imensa responsabilitate a fiinţei umane pentru actele sale. Nu întîmplător, gramatica este prima dintre artele liberale în tradiţia scolastică: lingvistica este ştiinţa care, mai mult decît oricare alta, se ocupă de fundamentele libertăţii fiinţei umane şi, prin urmare, îi revine un rol primordial în configurarea unei lumi mai bune şi mai drepte.

De aceea văd această distincţie nu ca pe un premiu pentru trecut, ci ca pe o formă de legămînt cu viitorul: un viitor al responsabilităţii lingvistului faţă de cultură şi libertate. Un viitor pe care îl văd şi în colaborarea internaţională cu colegii din universităţile din lumea întreagă şi, în special, din lumea romanică. Şi un viitor în care universităţile româneşti, unde se cunoaşte importanţa lingvisticii coşeriene, pot juca un rol important. Aici, la Suceava, există un important nucleu de lingvistică integrală, de cercetare a analizei

BDD-A26623 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:14 UTC)

discursului şi am colaborat deja cu revista ANADISS, condusă de Sanda-Maria Ardeleanu, la două volume despre lingvistica textului coordonate în colaborare cu Dorel Fînaru şi Cristina Bleorţu. Aici se celebrează periodic un foarte important congres referitor la opera lui Eugeniu Coşeriu (la care am colaborat şi vom colabora în continuare) şi există un teren fertil pentru a colabora la acest mare proiect care este propunerea unei lingvistici cu adevărat „integraliste", într-un sens care, cine ştie, poate că depăşeşte ceea ce şi-a imaginat Coşeriu însuşi. În acest sens, distincţia de faţă nu este o distincţie care se referă la trecut, la ceea ce s-a făcut deja: este un stimulent pentru a continua construirea unei direcţii. Are, precum limbajul, o „dimensiune viitoare".

Mii de mulţumiri pentru această onoare enormă: mă simt mîndru să fac parte, începînd de acum, din această ilustră comunitate academică.

BDD-A26623 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:14 UTC)